

مقدمه

دروغ و دروغگویی، در همه جوامع، ادیان و فرهنگ‌ها مذموم است. با این حال، شاید نتوان فرد یا جامعه‌ای را یافت که دروغگویی را تجربه نکرده باشد. اقدام برای کاهش دروغگویی در روابط اجتماعی نیازمند پاسخ به این پرسش است که چرا افراد با وجود ناپسند بودن دروغ، مرتکب آن می‌شوند؟ در ادامه به تعریفی از دروغ می‌پردازیم و سپس علل و راهکار درمان آن را بیان می‌کنیم.

تعریف دروغ

به طور کلی دروغ صحبت یا عبارتی است که بر خلاف حقیقت بوده و واقعیت را نقض می‌کند. گاهی ما برای تعریف یا توضیح رویدادی غلو می‌کنیم و این موضوع هیچ فرقی با دروغ ندارد. یا اغلب برخلاف مسئله‌ای نظر می‌دهیم.

انگیزه دروغگویی از دیدگاه‌های مختلف

• دیدگاه یک:

در این دیدگاه انگیزه دروغگویی به دو نوع دروغ معطوف به خود (Self-serving lie) و معطوف به منفعت دیگران (Other oriented lie) تعریف می‌شود. افراد با انگیزه دستیابی به منافع دیگران که دروغ برای خودشان یا دیگران دارد، دروغ می‌گویند.

• دیدگاه دو:

انگیزه‌های دروغگویی در این دیدگاه، دستیابی به اهداف مادی یا اهداف روان‌شناختی است. اهداف مادی شامل به دست آوردن پول و منافع محسوس دیگری چون کسب شغل است و شماری از اهداف روان‌شناختی عبارتند از دوری از خجالت یا مخالفت دیگران، ایجاد ذهنیت مثبت از خود برای دیگران و خدشه دار نکردن احساسات دیگران است. بر اساس تحقیق دی پاولو،

دروغگویی برای اهداف روان‌شناختی بیش از دروغگویی برای اهداف مادی است.

• دیدگاه سه:

الدرت ریچ، متخصص در موضوع فریب و دروغ، به دوگانه دیگری اشاره می‌کند و آن دستیابی به منفعت و جلوگیری از ضرر است. افراد یا برای دست یافتن به منفعتی خاص یا برای نجات از آسیب یا عقوبت مرتکب دروغ می‌شوند. او از دروغ دیگری به نام ((دروغ‌های اجتماعی)) نیز سخن می‌گوید، این دروغ‌ها که با حسن نیت گفته می‌شوند، زندگی اجتماعی را از حالت خشکی و انعطاف ناپذیری خارج می‌کنند و به نفع‌گوبنده و شنونده هستند.

دروغ اجتماعی ریچ را می‌توان تعبیر دیگری از ((دروغ سفید)) دانست. چنان‌که در منابع مختلف روان‌شناسی آمده است، دروغ‌های سفید دروغ‌های بی‌ضرری هستند که در مراودات اجتماعی با انگیزه روان‌کردن روابط گفته می‌شوند. تعارفات و دروغ‌های مؤدبانه، دروغ‌هایی که افراد هنگام مواجهه با سلايق و انتخاب‌های دیگران می‌گویند، از جمله چنین دروغ‌هایی هستند.

دیدگاه چهارم:

براساس این دیدگاه ((دروغ‌های جامعه‌گرایانه)) (Prosocial lies) در برابر دروغ‌های جامعه‌ستیزانه (Antisocial lies) قرار می‌گیرند. دروغ‌های جامعه‌ستیزانه خودخواهانه هستند، به این معنا که دروغگو فقط نفع خود را - به رغم آسیبی که ممکن است به دیگری وارد کند - در نظر دارد، اما دروغ‌های جامعه‌گرایانه با حسن نیت و با انگیزه منفعت دیگری یا منفعت دروغگو و شنونده گفته می‌شوند. دروغ‌های اجتماعی ریچ را می‌توان تعبیر دیگری از دروغ‌های جامعه‌گرایانه دانست.

تفاوت بستر دروغ گویی و انگیزه دروغ گویی

بسترهای دروغ‌گویی، عوامل روان‌شناختی و اجتماعی مختلف مانند خود پنداره غلط، تأثیر پذیری از دیگران و یا خلاقیت بیشتر را شامل می‌شود. انگیزه دروغ‌گویی با بستر دروغ‌گویی متفاوت است چرا که ممکن است در جایی انگیزه کافی برای دروغ‌گویی وجود داشته باشد، اما زمینه و بستر دروغ‌گویی فراهم نباشد یا بالعکس. بسترهای دروغ‌گویی وضعیتی را فراهم می‌کنند که امکان دروغ‌گویی افراد را می‌افزاید. به عنوان مثال فرد خلاق در مواردی که مسأله خاصی از ابهام ویژه‌ای برخوردار است، از خلاقیت خود برای توجیه رفتار غیر صادقانه اش بهره می‌برد. و یا مثلاً در مورد تأثیر بی‌صداقتی دیگران بر ما می‌توانیم به این نکته اشاره کنیم که اگر فردی که در پیش‌چشمان همکاران و دوستان خود از جایگاه برتری برخوردار باشد، تأثیر دروغ او بیشتر خواهد بود. افرادی که نقش‌های مهم اجتماعی دارند، بر افراد زیر دست خود تأثیر بسیاری می‌گذارند. در نتیجه، هر چه دروغ‌گویی افراد مافوق در جامعه بیشتر باشد، دروغ‌گویی در آن جامعه بیشتر شیوع می‌یابد و اعتماد از آن جامعه رخت می‌بندد.

راهکار های کاهش دروغ گویی

• کام شناختی: مطالعه در ابعاد مختلف دروغ

دانشگاه علوم پزشکی شاهرود

معاونت آموزشی

مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی

(۱۹)

دروغگویی
(انگیزه ، راه حل)

عملی شدن آموزه های اخلاقی را می توان در راهکاری که علمای اخلاق اسلامی برای مواظبت اخلاقی بیان کرده اند جست و آن چهارگانه مشارطه ، مراقبه ، محاسبه و معاتبه (نکوهش و توبیخ نفس است) . با عمل به این چهارگانه ، فرد دائم خود را در معرض مقابله با گناه (در اینجا دروغ) می یابد ، در مشارطه با استعانت از خداوند (در مقام شاهد اعمال) مقابله با دروغ را شروع می کند . در ادامه ، با اعتقاد به حضور دائم خدا در خلوت و غیر خلوت ، به مراقبت از عهد خود (مراقبه) مبادرت می کند . در گام نهایی ، مراودات اجتماعی خود را مرور می کند و اگر دروغی از او سر زده باشد ، خود را توبیخ می کند و با احساس گناه در محضر خدا ، از گناه خود (دروغ) توبه می کند .

منابع :

آزاد حجت اله . روان شناسی دروغگویی: انگیزش، همبسته های شناختی، بسترها و راه اصلاح . فصلنامه علمی - ترویجی در حوزه اخلاق . تابستان ۹۸ . ص ۸۲-۵۷

آموزش گسترده و نظام مند درباره انگیزه های دروغگویی ، فرآیندهای شناختی هنگام و بعد از دروغ گویی در مؤسسات و ترغیب افراد به اینکه بخشی از مطالعات شخصی خود را به این پدیده اختصاص دهند ، به افزایش دانش آنان در مورد دروغ گویی می انجامد و همین شناخت ، گام نخست مبارزه با دروغ گویی است

• گام عملی : ایجاد یادآورهای اخلاقی

هم تجارب شخصی ما و هم مطالعات روان شناختی ، عامل شناخت را برای انگیزش کافی نمی شمارند . بنا بر نظر برخی از روان شناسان ، ممکن است فهمی خوب و حتی کامل از اخلاق وجود داشته باشد اما در مقام عمل این فهم راهنمای فرد نباشد .

هنگام دروغگویی ، ما از یک سو خود را انسانی درستکار و آبرومند می دانیم و از سوی دیگر ، می خواهیم از تقلب کردن سود ببریم . برای اینکه به هردو انگیزه دست یابیم به توجیه روی می آوریم و کار غیر اخلاقی خود را با توجیهات مختلف جایز می شمیریم . در چنین حالتی ، باید صحنه های وسوسه کننده را با یادآورهای اخلاقی همراه کنیم تا غلبه انگیزه دستیابی به نفع با توجیه حاصل نشود .